

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Individuell analys inom området psykisk hälsa och suicidprevention

Underlag till en kommande nationell strategi

**Individuell analys inom området psykisk hälsa och suicidprevention -
Underlag till en kommande nationell strategi**

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
Enhet: Enheten för inriktning av skydd mot olyckor

Text: Martin Åberg och Björn Sund

Publ nr: MSB2068 – november 2022
ISBN: 978-91-7927-302-6

Innehåll

1	BAKGRUND	4
2	MYNDIGHETENS ÖVERGRIPANDE UPPDRAG	5
2.1	Hur MSB:s övergripande uppdrag relaterar till området psykisk hälsa och suicidprevention	5
2.2	Centrala överlappningar med andra myndigheters och aktörers verksamhet som har betydelse för MSB:s arbete med suicidprevention.....	7
2.3	Anknytning till nationella strategier med relevans för området.....	7
3	OM MYNDIGHETENS VERKSAMHET OCH MÅLGRUPPER	10
4	MYNDIGHETENS TILLGÅNG TILL OCH HANTERING AV DATA	11
4.1	Föreskrift om undersökningsrapport	12
4.2	Räddningstjänsternas insatsstatistik	13
4.3	Dödsbränder och omkomna i bränder	16
4.4	Ytterligare undersökning av olyckor (olycksutredning)	16
4.5	Årsuppföljning av kommunernas arbete med LSO	17
4.6	Samhällsekonomiska kostnader till följd av suicid	18
5	UTVECKLINGSBEHOV OCH PRIORITERADE OMRÅDEN	19
5.1	Pågående och genomförda arbetsinsatser	19
5.2	Påverkan av pandemin	21
5.3	Identifierade utvecklingsbehov och prioriterade områden	22
	REFERENSER	26

1 Bakgrund

Psykisk ohälsa och suicid orsakar både stort mänskligt lidande och omfattande samhällsekonomiska konsekvenser. Regeringen har vidtagit flera åtgärder under perioden 2015–2020 för att stärka och utveckla insatserna inom området. Bland annat antog regeringen en nationell strategi inom området psykisk hälsa samt gav en nationell samordnare ett uppdrag att samordna insatserna på nationell nivå.

Regeringen ser ett fortsatt behov av att stärka och utveckla de statliga insatserna och att säkerställa att fler berörda myndigheter arbetar med frågor som berör suicidprevention. MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) ska, i nära samverkan med övriga berörda myndigheter, därför medverka i arbetet med framtagandet av en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention.¹ MSB ska inom ramen för uppdraget genomföra en individuell analys av nuläget samt av de långsiktiga behoven inom MSB:s verksamhetsområde.²

Denna rapport är en individuell analys av MSB:s arbete inom området psykisk hälsa och suicidprevention, och utgör en delredovisning i arbetet med framtagandet av en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention i enlighet med regeringsbeslut I:2 från den 30 juli 2020³, samt inom ramen för MSB:s regeringsuppdrag.⁴ Analysen följer den struktur och innehåll som givits av de samordnande myndigheterna för uppdraget med den nationella strategin, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen.

Med anledning av regeringsuppdraget har MSB genomfört en behovsanalys⁵ i form av en intervjuundersökning av den primära målgruppens (kommunala räddningstjänstorganisationer) behov, önskemål och drivkrafter inom området psykisk hälsa och suicidprevention. Syftet med undersökningen var att delvis kartlägga nuläget hos de kommunala räddningstjänstorganisationerna inom området, men främst utreda vilka behov som ses på längre sikt avseende de olika styrmedel som MSB kan använda sig av, såsom kunskapsstyrning, ekonomisk styrning och regelstyrning.

¹ S2020/06171, Regeringsuppdrag till Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention

² Ju2022/00420, Regeringsuppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention

³ (S2020/06171, Regeringsuppdrag till Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention, 2020)

⁴ (Ju2022/00420, Regeringsuppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention, 2022)

⁵ (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

2 Myndighetens övergripande uppdrag

2.1 Hur MSB:s övergripande uppdrag relaterar till området psykisk hälsa och suicidprevention

Utgångspunkten för denna rapport är att MSB:s verksamhet främst relaterar till området psykisk hälsa och suicidprevention genom vårt arbete utifrån lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), där MSB bland annat ansvarar för att samordna och stödja kommunerna i deras arbete med att förebygga bränder och andra olyckor samt deras ansvar att genomföra räddningsinsatser vid olyckor och överhängande fara för olyckor. Stödet består exempelvis av utbildningar, forskningsrapporter, vägledningar och handböcker, där området suicid förekommer i olika grad. För närmare beskrivning se kapitel 5.1.1 *MSB:s insatser*. Området skydd mot olyckor är den av MSB:s verksamheter som tydligast kopplar till individens psykiska hälsa och suicidprevention. MSB:s övriga verksamhet såsom krisberedskap, civilt försvar och cybersäkerhet bedöms i detta sammanhang främst genomföras på övergripande nivå med saklig information till den breda allmänheten och samverkande aktörer. Kommunen har, utöver att bedriva räddningstjänst samt att verka för olycksförebyggande åtgärder enligt LSO, fler tänkbara legala grunder för sitt arbete med psykisk hälsa och suicidprevention exempelvis utifrån socialtjänstlagstiftningen.

Med räddningstjänst avses i LSO de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön. Staten eller en kommun skall ansvara för en räddningsinsats endast om detta är motiverat med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt.⁶ Till räddningstjänst hör inte sådan hälso- och sjukvård som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).⁷

Suicid, suicidförsök och situationer där det finns risk för suicid kan i många fall vara sådana händelser som kan definieras som olyckor och därför potentiellt sett omfattas av kommunernas ansvar att bedriva räddningstjänst. LSO innehåller dock ett uttryckligt undantag för sådana åtgärder som faller under hälso- och sjukvårdshuvudmannens ansvar. Detta medför att suicidförsök och risk för suicid i flera aspekter inte medför ett kommunalt ansvar att genomföra räddningsinsats. I vissa situationer och olyckshändelser kan det dock föreligga en skyldighet att utföra räddningstjänst som inte faller inom hälso- och sjukvårdshuvudmannens ansvar. Kommunerna kan, efter överenskommelser med regionerna, till viss del

⁶ (Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), 1 kap. 2§)

⁷ (Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), 1 kap. 4§)

utföra hälso- och sjukvård med exempelvis ett första omhändertagande i väntan på ambulans (IVPA).

Olyckshändelser som anknyter till psykisk hälsa och suicid redovisas på olika sätt i räddningstjänsternas händelserapporter, för närmare beskrivning se kapitel 4.2 *Räddningstjänsternas insatsstatistik*. Exempelvis händelsen ”nödständig person”, vilken innefattar ett flertal olika händelser såsom suicid eller suicidförsök, men även fastklämd person. Suicid/suicidförsök kan även förekomma vid flera andra olyckshändelser såsom brand i byggnad, trafikolyckor, drunkning. Dessa händelser kan till delar betraktas som räddningstjänst enligt LSO och föranleder i sådana fall uttryckning och genomförande av räddningsinsatser, men kan samtidigt betraktas som sjukvårdsuppdrag.

Utöver stöd och samordning arbetar MSB dessutom med att reglera och inrikta kring flera områden enligt LSO, bland annat avseende innehåll och struktur i kommunernas handlingsprogram för förebyggande verksamhet och räddningstjänst enligt LSO. I LSO anges att kommunen ska beskriva sin förmåga till räddningsinsats till varje typ av olycka som kan inträffa i kommunen och som kan leda till räddningsinsats.⁸ MSB har genom sin föreskrifträtt förtydligt hur kommunerna ska tillämpa detta, genom att ange sex föreskrivna olyckstyper som alla kommuner behöver beskriva, samt att kommunerna ska lägga till kompletterande olyckstyper utifrån lokala förhållanden. Enligt de allmänna råden till föreskrifterna bör kommunen därför utöver de föreskrivna olyckstyperna särskilt överväga nödställd person (där suicid/suicidförsök ingår) som en sådan olyckstyp.⁹

MSB samlar in data som på olika sätt rör suicid och suicidförsök, med stöd av uppgifter från räddningstjänsternas insatser, dödsbränder, olycksundersökningar och kommunernas arbete utifrån LSO. För närmare beskrivning se kapitel 4 *Myndighetens tillgång till och hantering av data*.

MSB bedriver utbildning inom området skydd mot olyckor¹⁰, exempelvis:

- Grundutbildning i skydd mot olyckor (SMO¹¹), en tvåårig eftergymnasial utbildning som ger examen i säkerhets- och räddningsarbete med kompetens att arbeta främst inom den kommunala räddningstjänsten.
- Grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap (Grib¹²), en grundutbildning för deltidsbrandmän eller räddningstjänstpersonal i beredskap.
- Påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer (RUB¹³), en påbyggnadsutbildning för brandingenjörer som bland annat ger formell

⁸ (Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), 3 kap. 8§)

⁹ (MSBFS 2021:1, Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd om innehåll och struktur i kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet och räddningstjänst., 2021)

¹⁰ (Förordning (2003:477) om utbildning i skydd mot olyckor 1§)

¹¹ (Utbildning i skydd mot olyckor, 2022)

¹² (Grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap, 2022)

¹³ (Påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer, 2022)

behörighet att arbeta som räddningsledare i den kommunala räddningstjänsten.

- Ledningsutbildningar¹⁴, innehåller flera olika kurser med tonvikt på uppgifts- och insatsledning, samt larmskedet och systemledning.

Ämnet suicidprevention förekommer i olika grad i dessa utbildningar, se kapitel 5.1.1 *MSB:s insatser*.

2.2 Centrala överlappningar med andra myndigheters och aktörers verksamhet som har betydelse för MSB:s arbete med suicidprevention

MSB (på central nivå) men främst de kommunala räddningstjänstorganisationerna (på lokal/regional nivå) samarbetar med flera myndigheter och aktörer som har bäring på arbetet med suicidprevention. Samarbeten sker med Polismyndigheten, regionernas ambulanssjukvård och SOS Alarm i anslutning till räddningsinsatser. Samarbeten sker även med Trafikverket, främst avseende olyckor som sker på väg och järnväg.

Utöver samverkan blåsljusorganisationer emellan finns det även kommunala räddningstjänstorganisationer som samarbetar med myndigheter och olika kommunala förvaltningar, såsom socialförvaltningar, gatukontor, skolförvaltningar med flera, avseende det olycksförebyggande arbetet¹⁵, för närmare beskrivning se kapitel 5.1.2 *De kommunala räddningstjänstorganisationernas insatser*.

2.3 Anknytning till nationella strategier med relevans för området

2.3.1 Nationell strategi för stärkt brandskydd

MSB arbetar tillsammans med myndigheter, kommuner och andra organisationer utifrån en nationell strategi för hur brandskyddet kan stärkas genom stöd till enskilda. Som en del i detta har en vägledning tagits fram ”Brandsäker bostad åt alla: Stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta individer”.¹⁶ Syftet är att underlätta för kommunerna att arbeta för att anpassa och stärka brandskyddet hos riskutsatta individer. Särskilt riskutsatta är alla som har svårt att uppfatta eller snabbt sätta sig i säkerhet vid en brand, som exempelvis äldre, yngre och personer med funktionsnedsättningar.

¹⁴ (Utbildningssystemet för ledningsutbildning för kommunal räddningstjänst, 2022)

¹⁵ (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

¹⁶ (Brandsäker bostad åt alla: Stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta individer, 2020)

2.3.2 Barnkonventionen och rådet för barns och ungas säkerhet

MSB har ett regeringsuppdrag om barnkonventionen och ingår i kunskapslyftet för barnets rättigheter. MSB ska analysera eventuella behov av att utveckla den praktiska tillämpningen av FN:s konvention om barnets rättigheter inom sitt verksamhetsområde. MSB ska, utifrån analysen, identifiera utvecklingsområden att arbeta vidare med, samt redovisa hur dessa har tagits omhand i myndighetens verksamhet.^{17 18} Utpekade utvecklingsområden är kommunikation, befolkningsskydd samt att öka kunskapsnivån om barnets rättigheter inom MSB. Området kommunikation har omhändertagits genom att skapa en webbplats som riktar sig till barn och unga, en undersida ”Lilla krisinfo¹⁹” till huvudsidan ”Krisinformation.se²⁰” som är en webbplats som förmedlar information från myndigheter i samband med en kris eller allvarlig händelse. Planeringen för övriga utvecklingsområden har påbörjats men ännu inte omhändertagits.²¹

MSB samordnar arbetet för barns och ungas säkerhet i ett råd där ett flertal myndigheter deltar. Arbetet i rådet är inriktat på att samordna olika myndigheters arbete med att motverka olycksfall som leder till personskador och som drabbar barn och unga.²² Fokus har på senare tid varit att hitta gemensamma arbetsformer och fokusområden där också suicid har diskuterats men inget gemensamt arbete har bedrivits.²³

2.3.3 Jämställdhet och jämlikhet

MSB har fått i uppdrag av regeringen att tillämpa ett jämställdhetsperspektiv i sin verksamhet.²⁴ Myndigheten ska därför ta i beaktande att kvinnor, män, flickor och pojkar har delvis olika förutsättningar och behov i de kontexter som vi verkar i. I Sverige utgår arbetet från regeringens jämställdhetspolitiska mål.

Olika individer har olika förutsättningar och möjligheter att klara av en kris. Det kan handla om resurser, inflytande över beslut eller vilka risker man är utsatt för. Män och kvinnor har också historiskt haft skilda roller i den svenska krisberedskapen och det civila försvaret. Att jämställdhetsintegrera myndighetens verksamhet innebär att tillse att vårt uppdrag uppfylls så att alla invånare i Sverige, oavsett kön, på likvärdiga villkor blir delaktiga av och delaktiga i arbetet med skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar. Detsamma gäller i de internationella sammanhang där MSB verkar.

I MSB:s utbildningar och i räddningstjänsten är könsbalansen ojämn och maskulina normer är fortfarande dominerande. Att Sverige har en allt större

¹⁷ (Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, punkt 3, Ju2021/03980)

¹⁸ (Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, punkt 3, Ju2022/02207)

¹⁹ (Lilla krisinfo, 2022)

²⁰ (Krisinformation.se, 2022)

²¹ (Håkansson, 2022)

²² (Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 3§)

²³ (Håkansson, 2022)

²⁴ (MSB, Jämställdhet och jämlikhet, 2020)

befolkning med utomeuropeisk bakgrund avspeglas inte. Räddningstjänsten måste kunna möta alla på ett likvärdigt sätt, oavsett invånarnas kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Av regeringens instruktion till MSB framgår det att myndigheten ska stödja kommunerna i deras arbete med jämställdhet och mångfald inom räddningstjänsten. Detta har konkretiserats i en inriktning för ökad jämställdhet och mångfald i räddningstjänsten 2030 med tillhörande handlingsplan²⁵

²⁵ (Inriktning för ökad jämställdhet och mångfald i räddningstjänsten 2030 med tillhörande handlingsplan, 2021)

3 Om myndighetens verksamhet och målgrupper

MSB vänder sig främst till kommunerna och de kommunala räddningstjänstorganisationerna i vårt arbete med att stödja och samordna deras arbete med att förebygga bränder och andra olyckor samt deras ansvar att genomföra räddningsinsatser vid olyckor. Övriga målgrupper i befolkningen berörs dock indirekt genom kommunernas olycksförebyggande arbete och vid genomförande av räddningsinsatser.

I anslutning till räddningsinsatser möter de kommunala räddningstjänstorganisationerna flertalet målgrupper i befolkningen, såsom äldre, yngre, personer med funktionsnedsättningar med flera, utifrån de olyckshändelser som inträffar exempelvis nödställd person, brand i byggnad, trafikolyckor, drunkning. Detta berör såväl grupper som själva löper risk att utveckla psykisk ohälsa eller som har särskild problematik exempelvis utifrån funktionsnedsättningar, men också grupper som särskilt berörs av andras psykiska ohälsa, såsom anhöriga. Även den egna räddningstjänstpersonalen är en grupp som särskilt berörs av andras psykiska ohälsa då de möter och interagerar med berörda personer under räddningsinsatser.

Även i kommunernas olycksförebyggande arbete vänder sig kommunerna till flertalet målgrupper i befolkningen, exempelvis i arbetet med att förebygga bränder. Inte minst i arbetet med att stärka brandskyddet för särskilt riskutsatta individer, bland annat utifrån MSB:s stöd och vägledning.²⁶ Många av de kommunala räddningstjänstorganisationerna utför brandförebyggande hembesök i socialt utsatta områden. Riskgrupper för bostadsbrand²⁷ sammanfaller ofta med riskgrupper för psykisk ohälsa och suicid.

Berörda målgrupper påverkas även av arbetet med samhällsplanering, vars huvudsyfte är att tillgodose grundläggande behov i samhället. MSB har i dessa sammanhang en särskild roll som innebär att myndigheten ska bidra till att minska konsekvenserna i samhället när en allvarig olycka eller kris inträffar. Den fysiska samhällsplaneringen handlar om hur mark- och vattenområden ska användas för bebyggelse, infrastruktur och olika verksamheter. Samhällsplaneringen omfattar flera processer på lokal, regional och nationell nivå. Den fysiska planeringen styrs av plan- och bygglagen (PBL) och miljöbalken (MB).²⁸ På lokal nivå har den kommunala räddningstjänsten en viktig roll i samhällsplaneringen.

²⁶ (Brandsäker bostad åt alla: Stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta individer, 2020)

²⁷ (Karlstads universitet, 2018)

²⁸ (MSB, Samhällsplanering, 2019)

4 Myndighetens tillgång till och hantering av data

MSB samlar in data som på olika sätt rör suicid eller suicidförsök. Dessa data rör i något fall befolkningen i stort men oftast indirekt genom till exempel information om den kommunala räddningstjänstens insatser. Nedan beskrivs de data som MSB har identifierat som relevanta i sammanhanget. Först i sammanfattning och sedan mer detaljerat.

Räddningstjänsternas insatsstatistik

Beskrivning av data: MSB tar emot, kvalitetssäkrar och publicerar de kommunala räddningstjänsternas insatsstatistik. Denna statistik innehåller grundläggande uppgifter från alla räddningsinsatser. I uppgifterna lämnas information kring exempelvis orsaker och utlösande händelser vid olyckshändelser. Där framgår bland annat om den utlösande händelsen var suicid eller suicidförsök. Om händelsen är en trafikolycka, drunkning eller en brand finns en förmodad avsikt angiven som kan indikera suicid eller suicidförsök.

Publikation: Under årets första kvartal kvalitetssäkrar och publicerar MSB föregående års underlag.

Dödsbränder och omkomna i bränder

Beskrivning av data: En särskild insamling av uppgifter om bränder med dödlig utgång och antal personer som omkommit i dessa. Innehåller bland annat en bedömning av om dödsfallet inträffat till följd av suicid.

Publikation: Löpande.

Ytterligare undersökning av olyckor (olycksutredning)

Beskrivning av data: Detaljerad undersökning av enskilda händelser, till exempel genom särskilda olycksutredningar.

Publikation: Löpande.

Årsuppföljning av kommunernas arbete med LSO

Beskrivning av data: MSB genomför en uppföljning av kommunernas arbete med skydd mot olyckor. I enkätundersökningen finns uppgifter om exempelvis den kommunala räddningstjänstorganisationen verkat för att åstadkomma skydd mot suicid samt om kommunen har ett formaliserat samarbete kring stärkt brandskydd med olika verksamhetsområden (till exempel missbruk och psykisk ohälsa).

Publikation: Årligen.

Samhällsekonomiska kostnader till följd av suicid

Beskrivning av data: Sammanställning av data från flera officiella källor. Resultatet blir en skattning av samhällets totalkostnader för suicid.

Publikation: Ingen regelbunden publicering.

4.1 Föreskrift om undersökningsrapport

Lagen om skydd mot olyckor (LSO) anger att kommunen är skyldig att undersöka de olyckor som lett till en räddningsinsats för att i skäligen omfattning klarlägga orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts. Dessa undersökningsrapporter sammanställs av MSB och myndigheten har också sedan 1 januari 2022 rätt att föreskriva om innehållet.²⁹ Syftet med undersökningsrapporterna är att bidra till samhällets lärande från olyckor och att systematiskt förbättra såväl den förebyggande som den operativa räddningstjänstverksamheten. Insamlingen ger en kvantitativ bild av de olyckor och tillbud som den kommunala räddningstjänsten kallas till, orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts. Föreskrifterna gäller:

- Grundläggande uppgifter för alla räddningsinsatser
- Grundläggande uppgifter då någon omkommit till följd av brand
- Ytterligare undersökning av olyckor

Kommunernas räddningstjänstorganisation utför andra uppdrag utöver räddningsinsatser enligt LSO, till exempel sjukvårdsuppdrag eller hjälp till polis. En del av dem dokumenteras också i händelserapporter. MSB tar emot rapporter från dessa uppdrag även om de inte utgör undersökningsrapporter i lagens mening och därför inte omfattas av föreskrifterna. En viktig förutsättning för räddningstjänsternas insatsstatistik är att många olyckor inte leder till insats från räddningstjänst och därför inte registreras i detta system.

MSB:s statistik över räddningstjänstens insatser omfattar också personskador men uppdelning i kön och åldersgrupp bygger på räddningsledarens bedömning och finns bara från och med år 2018 och framåt. Personskadorna rapporteras som omkommen på plats, avtransporterad till vårdenhets samt enbart omhändertagen på plats av ambulans, räddningstjänst eller polis.

De grundläggande uppgifterna för alla räddningsinsatser ska skickas till MSB senast två månader efter att räddningsinsatsen avslutats, förutom för räddningsinsatser som avslutats under december månad vars uppgifter ska skickas in senast den 31 januari efterföljande år. Grundläggande uppgifter då någon omkommit till följd av brand ska skickas in senast två månader efter att kommunen fått kännedom om dödsfallet. Dokumentation av ytterligare undersökning av olyckor ska skickas in senast två månader efter att den färdigställts. Under årets första kvartal kvalitetssäkrar och publicerar MSB föregående års underlag. Data för dödsbränder och olycksutredningar publiceras löpande under året.

²⁹ (MSB, MSBFS 2021:5. Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om undersökningsrapport efter kommunal räddningsinsats, 2021)

Nedan utvecklas vilka uppgifter som ingår inom respektive område och vilken relevans de har inom området psykisk hälsa och suicidprevention.

4.2 Räddningstjänsternas insatsstatistik

Under år 2021 ryckte den kommunala räddningstjänsten ut till drygt 121 000 händelser och uppdrag, varav drygt 96 000 räddningsinsatser och drygt 25 000 andra uppdrag (figur 4.1). Enligt föreskrifterna dokumenteras uppgifter på följande övergripande områden: rapport huvud, ärende, händelse, plats, skador, beslut, resurser, innan/efter räddningstjänstens ankomst och utvärdering.

Figur 4.1. Antal räddningsinsatser och andra uppdrag 2021

Noteringar: * I "Övriga händelser med risk för skada" ingår även "Suicid eller suicidförsök (inte brand, trafikolycka, utsläpp eller drunkning)". Vid de streckade uppdragstyperna finns data som kan beröra suicid eller suicidförsök.

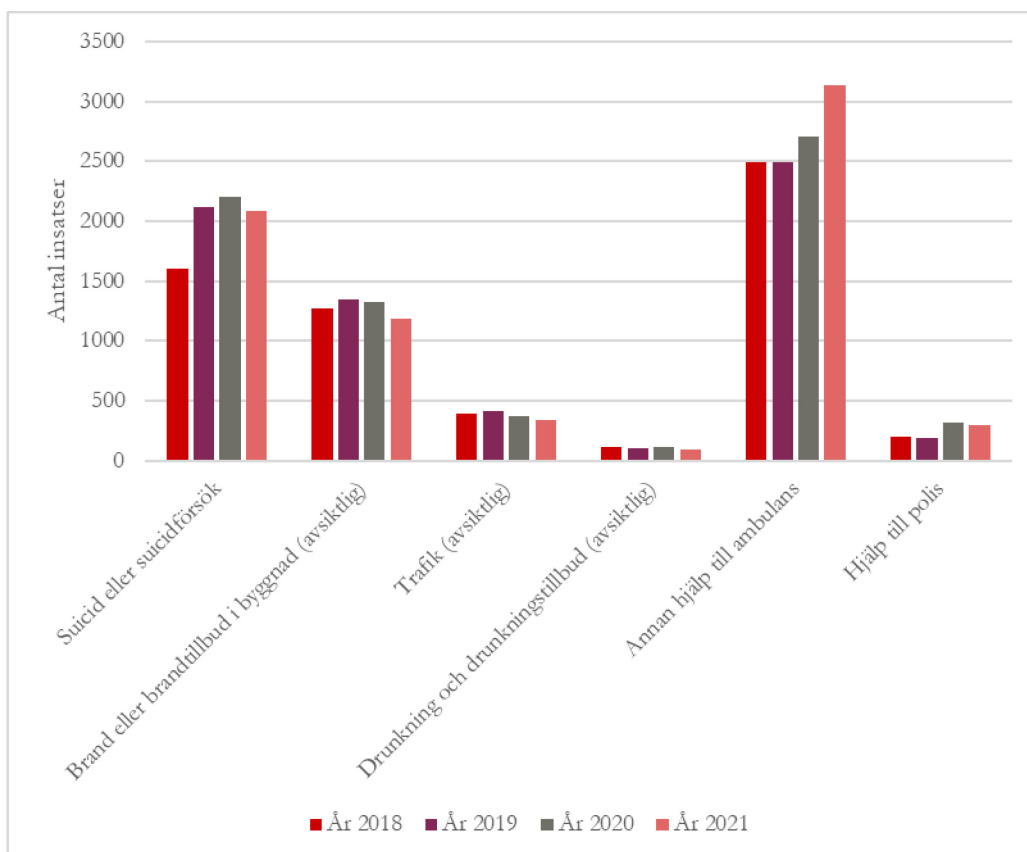
Källa: Räddningstjänstens insatser, MSB

Data som specifikt rör suicid eller suicidförsök kan återfinnas inom flera olika kategorier, se de streckade uppdragstyperna i figur 4.1. Den mest "renodlade" statistiken är den som registreras under händelsen "Nödställd person" och den utlösande händelsen "Suicid eller suicidförsök (inte brand, trafikolycka, utsläpp eller drunkning)".³⁰ Om händelsen är en av de exkluderade kategorierna (brand, trafikolycka, utsläpp eller drunkning) registreras dessa efter deras utlösande händelse med huvudorsak "Mänsklig handling" och avsiktsbedömning

³⁰ Händelsen heter "suicid eller suicidförsök" i händelserapporter från och med 2022. Mellan 2016 till och med 2021 hette händelsen "själv mord eller självmordsförsök".

”Händelsen förmodas vara avsiktlig”.³¹ Vissa räddningstjänstorganisationer betraktar medverkan vid suicidlarm som hjälp till sjukvården eller polisen och då registreras händelsen som ”Akut sjukvårdslarm”, ”Annat sjukvårdslarm” eller ”Hjälp till polis”.³² Antalet insatser per år till dessa händelser visas i figur 4.2.³³

Figur 4.2. Antal insatser till händelser som kan beröra suicid eller suicidförsök år 2018–2021

Källa: Räddningstjänstens insatser, MSB

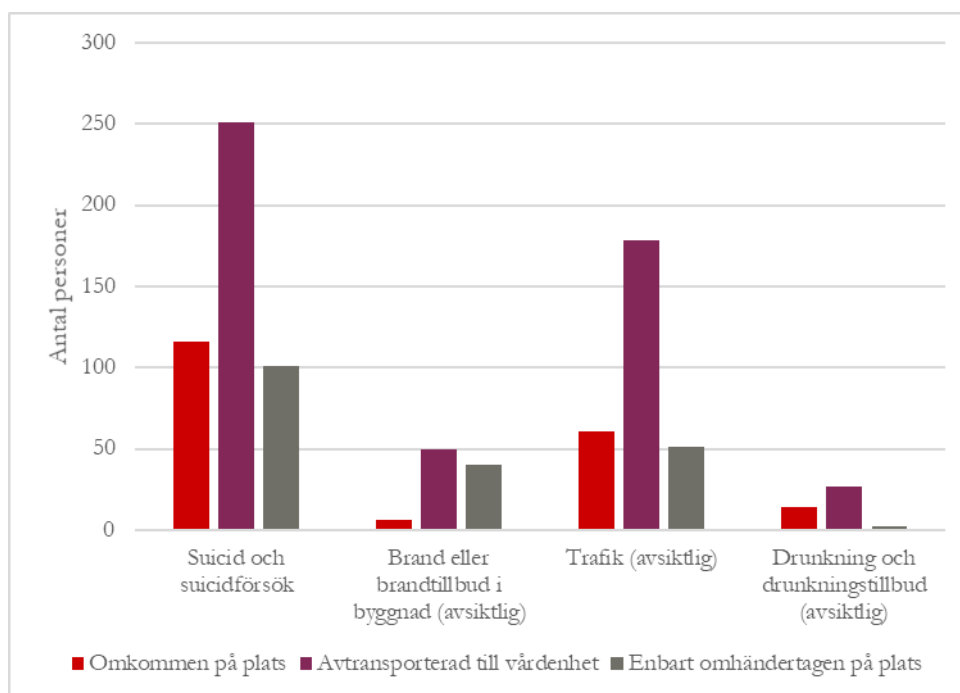
Vårdbehovet rapporteras i de fall någon personskada skett och är baserat på räddningstjänstens bedömning vid olyckstillfället, vilken kan skilja sig mot sjukvårdens bedömning. Figur 4.3 visar vårdbehovet i genomsnitt för de fyra uppdragstyperna där MSB samlar in data. För uppdragstyperna ”annan hjälp till ambulans” och ”hjälp till polis” så sker ingen insamling av vårdbehov, åtgärder för akut omhändertagande, beskrivningstexter eller nationella lärdomar. Statistiken är möjlig att dela upp efter kön (kvinnor och män) samt efter ålder (0–4, 5–11, 12–17, 18–24, 25–44, 45–64, 65–79, 80+).

³¹ Alternativen för bedömning av avsikt är: Händelsen förmodas vara en oavsiktlig följd av handlingen (eller den uteblivna handlingen), Händelsen förmodas vara avsiktlig, Gick inte att bedöma.

³² Det är möjligt att en del händelser också registreras som ”Akut sjukvårdslarm” men dessa larm är huvudsakligen uppdrag om att omhänderta personer med hjärtproblem.

³³ Uppdrag som handlar om utsläpp av farligt ämne visas inte eftersom det inte i huvudsak förmodas handla om suicid eller suicidförsök.

Figur 4.3. Vårdbehov per händelsetyp i genomsnitt år 2018–2021

Källa: Räddningstjänstens insatser, MSB

Undersökningen innehåller också uppgifter om räddningstjänsten utförde några åtgärder på plats. De vanligaste åtgärderna som angetts är: ”annan åtgärd”, ”motverka akut stressreaktion (psykisk chock)”, ”hjärt-lungräddning” och ”förflyttning vid livsfarligt läge”. Det finns även möjligheter att fylla i fritextfält om till exempel orsaker och händelsens förlopp innan räddningstjänstens ankomst, beskrivning av händelseförloppet och insatsens genomförande.

Det finns en del tidsmässiga mönster i räddningsinsatserna till suicid eller suicidförsök.³⁴ Dessa bör dock tolkas med försiktighet. Antal insatser är fler under månaderna juni, augusti och oktober med en topp i juni. Lägst är antal händelser i februari, och för hela perioden januari-mars är antalet färre än genomsnittet. När det gäller veckodagar finns inga uppenbara skillnader. Under dygnet sker fler insatser under eftermiddagar och kvällar (kl. 14–01) medan färre insatser sker under nätter och förmiddagar (kl. 01–11).

Händelserapporten innehåller också ett fält om nationella lärdomar för svensk räddningstjänst. Syftet är att löpande vidareförmedla erfarenheter som andra räddningstjänster kan ha nytta av att känna till i sin verksamhet. Dessa lärdomar kan ha betydelse för utformningen av utbildning, övning och vid insatser. Datamaterialet är kvalitativt och innehåller lärdomar vid larm om suicid och suicidförsök samt andra händelser.

³⁴ (Beskrivning av olyckor som kan leda till räddningsinsats - Nationellt underlag som stöd och fördjupning till arbetet med kommunernas handlingsprogram enligt lagen om skydd mot olyckor, 2021)

4.3 Dödsbränder och omkomna i bränder

MSB har en särskild insamling för bränder med dödlig utgång och antal personer som omkommit i dessa. Statistiken bygger på MSB:s insamling av uppgifter från media, den kommunala räddningstjänsten, Polisen, Trafikverket och sjukvården.³⁵ Med hjälp av alla dessa uppgifter gör MSB en bedömning om respektive person har avlidit inom 30 dagar på grund av skador orsakade av rök eller värme från en brand. Uppgifterna uppdateras varje arbetsdag utifrån det som har inkommit till MSB och publiceras löpande. Det kan i vissa fall ta mer än ett år för MSB att få tillgång till uppgifter om dödsfall.

I insamlingen görs, sedan några år tillbaka, även en bedömning av om dödsfallet är till följd av suicid, inte suicid eller oklart. Bedömningskategorierna som då används utgår ifrån flera steg. Först bedöms om själva händelsen (branden) var oavsiktlig, avsiktlig eller om avsikten inte gick att bedöma. Därefter bedöms själva dödsfallet efter samma kategorier och sannolikheten för denna bedömning noteras efter kategorierna mycket trolig eller trolig. Slutligen bedöms avsiktstypen i kategorierna suicid, övergrepp av annan person eller om avsiktstypen inte gick att bedöma.

Grunden för bedömningarna utgår ifrån exempelvis brandbilden, brandorsak, brandförlopp, förekomst av avskedsbrev, uttalad livsleda, depression, suicidhot och tidigare suicidförsök. Källor till denna information hittas ibland annat obduktionsprotokoll, hos Polisens rapporter samt i räddningstjänstens händelserapport.

Preliminära observationer visar att runt 15 procent av de som omkommer i bränder är till följd av suicid. De vanligaste typerna av brandsuicid är brand i bostad, brand i fordon (undanskymd plats, ofta i skogen), brand i kläder på person utomhus och brand i annan byggnad (ej bostad). Tillvägagångssätten handlar mest om användning av brandfarlig vätska, att individer tänder eld på kläderna på kroppen eller anlägger brand på annat sätt en bit från kroppen. Det finns indikationer på att personer ibland möjligen ångrat sig då kroppen återfinns en bra bit från där branden startat.

4.4 Ytterligare undersökning av olyckor (olycksutredning)

För ett effektivt lärande från inträffade olyckor kompletteras statistiken med mer detaljerade uppföljningar av enskilda händelser, till exempel genom de särskilda olycksutredningar som kommunerna genomför enligt LSO. I praktiken är det främst bränder som utreds på detta sätt. Koppling till suicidprevention och psykisk hälsa kan finnas vid vissa händelser men det är inte vanligt förekommande. Dokumentation av olycksutredningar ska skickas in senast två månader efter att

³⁵ Statistiken för åren 1999–2015 är kvalitetssäkrad med hjälp av underlag från bland annat Rättsmedicinalverket (RMV). MSB får för närvarande inte tillgång till data från RMV och statistiken från och med år 2016 får därför betraktas som preliminär tills en noggrann avstämning är möjlig.

den färdigställdes och publicerades löpande under året av MSB. Utöver dessa genomför MSB olycksutredningar i några fall där nationellt intresse föreligger.

4.5 Årsuppföljning av kommunernas arbete med LSO

MSB samlar varje år in information från kommunerna avseende det gångna verksamhetsåret. Uppgifterna används dels som underlag för MSB:s tillsynsarbete, men också för att MSB ska kunna fullfölja sina övriga uppgifter inom området. Övriga uppgifter samlas in utifrån MSB:s ansvar att samordna kommunerna på nationell nivå och stödja dem med råd och information, samt de särskilda uppdrag som MSB fått genom sin instruktion.

Data från denna källa som berör området psykisk hälsa och suicidprevention är primärt från två frågeställningar. Den första berör om kommunen verkat för att åstadkomma skydd mot suicid och den andra berör om kommunen har ett formaliserat samarbete kring stärkt brandskydd med olika verksamhetsområden (till exempel missbruk och psykisk hälsa).

Några viktiga noteringar om denna datakälla är: (1) Svaren baseras ofta på räddningstjänstorganisationer och inte kommuner. Till exempel omfattar svaret från räddningstjänstorganisationen Bergslagens räddningstjänst kommunerna Degerfors, Filipstad, Hällefors, Karlskoga, Kristinehamn och Storfors. (2) Svaren utgår ifrån verksamheten ”räddningstjänst”. Det innebär att när en fråga om till exempel ”Verkar kommunen för skydd mot suicid?” besvaras med ett ”Nej” så innebär det inte att detta avser hela kommunens verksamhet. (3) Undersökningsformen är enkäter till räddningstjänstorganisationerna och svaren har kvalitetsbrister i tolkning och svarsbortfall för vissa år.

I årsuppföljningen ställs en fråga om kommunen har verkat för skydd mot andra olyckor än bränder och ett möjligt svarsalternativ är suicid. Under år 2021 uppger 73 räddningstjänstorganisationer att de verkat för att åstadkomma skydd mot suicid. Det motsvarar cirka 50 procent av urvalet.³⁶

Den andra frågan inom årsuppföljningen som berör området psykisk hälsa och suicidprevention är inom vilka verksamhetsområden kommunen har formaliserade samarbeten kring stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta. Här finns flera svarsalternativ som äldreomsorg, funktionsvariationsområdet, missbruk eller psykisk hälsa, kommunens hälso- och sjukvård, regionens hälso- och sjukvård, skola, bostadsanpassning, teknisk förvaltning, kommunala fastighetsbolag, privata fastighetsbolag, försäkringsbolag, andra privata företag, ideella föreningar, rengöring och brandskydds kontroll, fixartjänst, samt annat.

Respektive svarsalternativ exemplifieras med till exempel ”handläggare inom området och utförare av boendestöd” (verksamhetsområdet missbruk och psykisk ohälsa). Under år 2021 uppger till exempel 16 räddningstjänstorganisationer att de

³⁶ Av 150 räddningstjänstorganisationer har 73 svarat ”ja”, 77 har svarat ”nej”.

har ett formaliserat samarbete kring stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta med verksamhetsområdet missbruk eller psykisk ohälsa. Det motsvarar knappt 10 procent av urvalet.³⁷

4.6 Samhällsekonomiska kostnader till följd av suicid

MSB³⁸ och tidigare Statens Räddningsverk³⁹ har vid två tillfällen skattat de samhällsekonomiska konsekvenserna till följd av fullbordade suicid. Den senaste beräkningen visade att samhällets kostnader för de suicid som inträffade under år 2014 uppskattades till 9 miljarder kronor i indirekta kostnader och 46–60 miljoner kronor i direkta kostnader.⁴⁰ Den stora välfärdsförlusten utgörs dock av förlorade levnadsår. Med hänsyn tagen till förväntad livslängd förlorades totalt mer än 38 000 potentiella levnadsår, eller 32 år i genomsnitt per suicid, till följd av suicid som inträffade år 2014.

Syftet med att göra totalkostnadsstudier är att: (1) göra jämförelser mellan olika sjukdomar och olyckor, (2) följa utvecklingen över tid, (3) kartlägga vilka olika kostnader som uppstår och hur stora de är, samt (4) ta fram underlag för andra ekonomiska utvärderingar. Data till dessa studier finns till stor del tillgängliga i officiell årlig statistik men sammanställs inte regelbundet till en totalkostnad.

I inriktningen av nationell strategi för stärkt brandskydd genom stöd till enskilda⁴¹ diskuteras användbarheten av samhällets totalkostnader som indikator för uppföljning. För bränder förklaras en stor andel av variationen i samhällskostnaden av förändringar i andra indikatorer (egendoms- och personskador). Slutsatsen är därför att mervärdet i att regelbundet, till exempel årligen, följa upp totalkostnaden inte bedöms vara tillräckligt stort för de flesta olyckstyperna.

³⁷ Av 150 räddningstjänstorganisationer har 16 svarat "ja", 134 har svarat "nej".

³⁸ (MSB, Samhällsekonomiska konsekvenser av fullbordade suicid. Publikationsnummer MSB946 - december 2015, 2015)

³⁹ (Räddningsverket, 2004)

⁴⁰ Med direkta kostnader avses kostnader som uppstår under eller i anslutning till suicid, till exempel medicinsk vård, egendomsskada eller räddningstjänstens utryckning. Indirekta kostnader uppstår efter suicid, till exempel bortfall av produktion.

⁴¹ (MSB, Inriktning av nationell strategi för stärkt brandskydd genom stöd till enskilda: Underlagsrapport. Publ nr: MSB 1687 – mars 2021., 2021)

5 Utvecklingsbehov och prioriterade områden

5.1 Pågående och genomförda arbetsinsatser

5.1.1 MSB:s arbetsinsatser

Information och kunskapsspridning

MSB har gjort arbeten genom åren inom området som stöd för kommunernas räddningstjänstorganisationer. Nedan listas relevanta publikationer. I samband med dessa publiceringar har det skett olika former av informationsspridning som exempelvis seminarier eller presentation vid konferenser.

Kommunal räddningstjänst inom området psykisk hälsa och suicidprevention – en behovsanalys⁴²: en intervjuundersökning av de kommunala räddningstjänstorganisationernas behov, önskemål och drivkrafter inom området psykisk hälsa och suicidprevention, med syfte att kartlägga nuläget samt vilka behov som ses på längre sikt. För närmare beskrivning se kapitel 1 *Bakgrund*.

Beskrivning av olyckor som kan leda till räddningsinsats⁴³: ett nationellt underlag med olycksstatistik, som stöd och fördjupning till kommunernas riskanalysarbete och framtagande av kommunala handlingsprogram enligt LSO. I rapporten beskrivs flertalet olyckstyper, däribland ”nödställd person” som bland annat innefattar suicid eller suicidförsök.

Räddningstjänst i ett föränderligt samhälle⁴⁴: en forskningsrapport med fokus på att identifiera kunskapsluckor och förslag på hur dessa kan täckas, där räddningsinsats vid risk för suicid är ett av områdena. Exempel på forskningsområden är kvantitativ analys av insatstidens betydelse, samhällsekonomisk effekt av fysiska hinder och analys av händelserapporternas fritexter

Samverkan mellan polis, sjukvård, SOS Alarm och räddningstjänst vid hot om suicid⁴⁵: en vägledning om roller och ansvar med exempel från Jönköpings län kring hur blåljussamverkan vid larm i form av hot om suicid kan hanteras samlat och gemensamt.

Samhällsekonomiska konsekvenser av fullbordade suicid MSB⁴⁶ och tidigare Statens Räddningsverk⁴⁷ har vid två tillfällen skattat de samhällsekonomiska

⁴² (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

⁴³ (Beskrivning av olyckor som kan leda till räddningsinsats - Nationellt underlag som stöd och fördjupning till arbetet med kommunernas handlingsprogram enligt lagen om skydd mot olyckor, 2021)

⁴⁴ (Räddningstjänst i ett föränderligt samhälle, 2019)

⁴⁵ (Samverkan mellan polis, sjukvård, SOS Alarm och räddningstjänst vid hot om suicid, 2009)

⁴⁶ (MSB, Samhällsekonomiska konsekvenser av fullbordade suicid. Publikationsnummer MSB946 - december 2015, 2015)

⁴⁷ (Räddningsverket, 2004)

konsekvenserna till följd av suicid, för närmare beskrivning se kapitel 4.6 *Sambällsekonomiska kostnader till följd av suicid.*

Brandsäker bostad åt alla: Stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta individer⁴⁸: en vägledning med syfte att underlätta för kommunerna att arbeta för att anpassa och stärka brandskyddet hos riskutsatta individer. För närmare beskrivning se kapitel 2.3 *Anknytning till nationella strategier med relevans för området.*

Sambruk av samhällets jour- och beredskapsresurser är lönsamt!⁴⁹: en rapport som studerar de samhällsekonomiska effekterna av bland annat att den kommunala räddningstjänsten larmas samtidigt som ambulans, polis och socialtjänst vid hot om suicid, vilket möjliggör en snabbare insats vid suicidsituationer.

Utöver detta samlar MSB in data som på olika sätt anknyter till suicid, bland annat genomförs en särskild insamling för bränder med dödlig utgång och antal personer som omkommit i dessa. Sedan några år tillbaka görs även en bedömning av om dödsfallet är till följd av suicid eller inte, för närmare beskrivning se kapitel 4.3 *Dödsbränder och omkomna i bränder.*

Utbildning

Som tidigare nämnts bedriver MSB utbildning inom området skydd mot olyckor. MSB har på senare år, utifrån behov som identifierats på skolorna, utvecklat och inkluderat ämnet suicidprevention i några av utbildningarna. För SMO-utbildningarna på Revinge och för RUB genomförs utbildning i ämnet suicidprevention under en heldag med filmvisningar, föreläsningar och praktiska samtalsövningar, och utgår från konceptet AOSP⁵⁰ (Akut omhändertagande av självmordsnära person).⁵¹ Utöver detta arbetar de studerande på SMO med en inlämningsuppgift, som anknyter till suicid, i samband med deras LIA (lärande i arbete) ute på de kommunala räddningstjänstorganisationerna. För SMO-utbildningarna på Sandö är ämnet suicidprevention uppdelat i flera moment med en grundläggande del, en fördjupande del i form av gästföreläsning samt genomförande av AOSP-konceptet som avslut.⁵² SMO utgår ifrån samma kursplan och kursmål oavsett utbildningsort. För Grib och Ledningsutbildningarna nämns suicidprevention i samband med lektioner angående krisstöd.^{53 54}

5.1.2 De kommunala räddningstjänstorganisationernas arbetsinsatser

Med arbetsinsats avses i detta sammanhang pågående och genomförda arbeten inom området psykisk hälsa och suicidprevention.

⁴⁸ (Brandsäker bostad åt alla: Stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta individer, 2020)

⁴⁹ (Sund, 2006)

⁵⁰ (Akut omhändertagande av självmordsnära person (AOSP), 2022)

⁵¹ (Nordén, 2022)

⁵² (Sommerseth, 2022)

⁵³ (Nordén, 2022)

⁵⁴ (Sommerseth, 2022)

Överlag varierar det mycket i landet hur kommunerna organiserar arbetet med psykisk hälsa och suicidprevention. Det finns variationer kring vilka förvaltningar som är involverade i arbetet. Intervjuerna utifrån målgruppsanalysen⁵⁵ visar på att det finns olika prioritering och resurssättning i de kommunala räddningstjänstorganisationernas arbete med detta. Det finns räddningstjänstorganisationer med resurser för ett långsiktigt och omfattande arbete inom såväl det förebyggande som det efterföljande arbetet, men det finns också de som saknar detta. Vid genomförande av räddningsinsatser finns variationer i hur ofta räddningstjänsten åker på larm, vilka larm som de åker på, samt hur det operativa arbetet och samarbetet på plats bedrivs.

Majoriteten av de intervjuade räddningstjänstorganisationerna har eller har haft utbildningsinsatser för sin personal, där AOSP⁵⁶ är den utbildning som de flesta av organisationerna väljer.

För vissa räddningstjänstorganisationer som har arbetat med psykisk hälsa och suicidprevention utifrån ett bredare uppdrag och under en längre tid har det uppstått ett annat kompetensbehov och kravprofil på personal som driver det breda olycksförebyggande arbetet i kommunen. Exempelvis har det anställts personer med bakgrund inom psykiatri och med sjuksköterskekompetens.

Samtliga intervjuade räddningstjänstorganisationer samverkar, om än i olika omfattning och i olika forum. Vanliga samverkansaktörer är polis och ambulanssjukvård, Trafikverket, länsstyrelser, regioner och organisationer inom civilsamhället. Utöver samverkan blåljusorganisationer emellan finns det räddningstjänstorganisationer som har prioriterat samverkansformer kring det förebyggande och efterföljande arbetet med insatser utifrån såväl det mjuka som det hårda perspektivet, utifrån olika lagstiftningsområden.

Det mjuka perspektivet har fokus på suicidprevention och efterföljande arbetet med till exempel anhöriga till den drabbade personen. Arbetet med det mjuka perspektivet kan till exempel handla om breda samhällsinsatser kopplat till förebyggande av suicid, ofta i samverkan med andra. Det hårda perspektivet refererar till arbetet med den fysiska planeringen och infrastrukturfrågor utifrån ett suicidförebyggande perspektiv och kan till exempel handla om tekniska lösningar i offentliga platser som medför en suicidrisk, såsom broar och järnvägsspår.

5.2 Påverkan av pandemin

Den kommunala räddningstjänsten förberedde sig på en ökning i psykisk hälsa och suicid i pandemins inledning.⁵⁷ I en intervjuundersökning uppger flera att de istället sett en minskning av antalet suicidlarm. Flera intervjupersoner resonerar dock kring en mer långsiktig effekt som de inte vet om och när den inträffar eller

⁵⁵ (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

⁵⁶ (Akut omhändertagande av självmordsnära person (AOSP), 2022)

⁵⁷ (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

vet omfattningen på. Någon räddningstjänst tycker sig nu se en ökning av suicidlarven efter pandemin.

Överlag uppger intervjupersonerna att pandemin inte har påverkat det operativa arbetet hos räddningstjänsterna anmärkningsvärt. Det arbete som påverkats mest är leveransen av utbildningsinsatser och samverkan med andra parter i olika samverkansforum. Här har verksamheten dragits ned eller till och med ställts in.

I en nationell kvantitativ analys av pandemins effekter på räddningsinsatser och personskador under 2020 syns ingen generell påverkan på nationell nivå, men vid en närmare analys av olika olyckstyper ses förändringar som kan bero på restriktioner och förändrade beteenden.⁵⁸ Restriktioner för offentliga verksamheter, stängda skolor och rekommendationer om hemarbete kan ha påverkat nedgången i antalet trafikolyckor med personbilar, spisbränder och automatlarm. Fallskador och skador till följd av medicinska komplikationer, med efterföljande vård inom slutna eller öppna vård har minskat.

I slutna och öppna vård visar skador till följd av ”avsiktlig självdestruktiv handling” ett minskat antal händelser jämfört med prognosen under några enskilda månader. Data från räddningsinsatserna före år 2018 är tyvärr inte specificerade på suicid och suicidförsök som beskrivs i kapitel 4. Den olyckstyp som är mest relevant är ”Nödständig person i andra fall” och visar inga avvikelser mot prognos.

Sammantaget pekar resultatet av intervjuundersökningen och den nationella kvantitativa analysen mot att antalet räddningsinsatser och personskador till följd av suicid och suicidförsök under pandemin inte ökat utan snarare minskat i antal. Samtidigt finns en farhåga att effekten är kortsiktig och kan bli den motsatta på lång sikt.

5.3 Identifierade utvecklingsbehov och prioriterade områden

I detta avslutande avsnitt beskrivs de utvecklingsbehov som identifierats under arbetet med att ta fram den individuella analysen och i enlighet med regeringsuppdraget.⁵⁹ De identifierade utvecklingsbehoven som beskrivs här är förslag på områden som MSB identifierat och kan ses som ett underlag inför framtida prioriteringar för såväl MSB som andra myndigheter. Behoven kan vara relevanta som ingångsvärden för såväl den framtida nationella strategin inom psykisk hälsa och suicidprevention som verksamhetsplaneringar på nationell, regional och lokal nivå inom områdena skydd mot olyckor och kommunal räddningstjänst.

⁵⁸ (MSB, Effekter på räddningsinsatser och personskador till följd av covid-19. MSB 1882-februari 2022., 2022)

⁵⁹ Ju2022/00420, Regeringsuppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention

Information och kunskapsspridning

Det finns behov av att samordna information och sprida kunskap för att stödja kommunerna och de kommunala räddningstjänstorganisationerna kring ämnet suicidprevention. Det kan exempelvis vara att lyfta fram goda exempel på kommuner som tar ett brett angreppssätt på att hantera trygghets- och säkerhetsfrågor samlat inom kommunens verksamhetsområde, där suicidpreventivt arbete utgör en del. Det finns även behov av samlad information inom området, exempelvis på gemensam webbplats, men kan även vara samlad information i form av broschyrer eller informationsblad med relevanta kontaktuppgifter som exempelvis kan delas ut till berörda vid händelser med suicid eller suicidförsök. Även de kommunala räddningstjänstorganisationerna pekar på att de idag saknar nationell samordning kring information och erfarenhetsutbyte i ämnet.⁶⁰

Många kommuner har inte själva resurserna för att analysera statistik och utvärdera åtgärder, utan behöver nationellt stöd med detta. MSB och andra aktörer behöver därför bistå med relevanta analyser, forskning och studier kopplat till räddningstjänstens insatser vid hot om suicid. Det saknas kunskap ur flera perspektiv och goda exempel inom området behöver belysas och återföras ut i praktik. Den datainsamling som sker genom räddningstjänsternas insatsstatistik går att nyttja mer i såväl kvantitativa som kvalitativa analyser.

MSB ser att samhället tillsammans och i förebyggande syfte kan bli bättre på att nyttja redan insamlade uppgifter kring den operativa insatsen, till exempel från den kommunala räddningstjänsten, Polisen, SOS Alarm AB och sjukvården. Gemensam kunskapsuppbyggnad och erfarenhetsåterföring genom analys av inträffade händelser, utvärderingar av insatsen och åtgärders effekter är exempel på möjliga områden för samverkan.

MSB ser behov av ett utökat erfarenhetsutbyte mellan myndigheter inom psykisk hälsa och suicidprevention. Lärdomar av olycksutredningar skulle vara en viktig kunskap att dela. Likaså gemensam utveckling av metoder, kunskapsammansättningar, analyser, framtidsstudier och utvärderingar av insatta åtgärder. Myndigheter som aktivt arbetar med nationella strategier skulle kunna samverka mer för att åstadkomma bättre jämförbarhet mellan olika skadeområden.

Vägledning

MSB har, som tidigare nämnts, tagit fram en vägledning med exempel från Jönköpings län kring hur blåljussamverkan vid larm i form av hot om suicid kan hanteras samlat och gemensamt.⁶¹ Det finns behov av en uppdatering och utveckling kring dessa frågor med förtydligande av ansvarsfrågor, gemensamma arbetssätt med mera. Det finns även ett behov av att förtydliga var suicid kommer in i förhållande till övriga olyckor och andra oönskade händelser, samt hur detta förhåller sig till aktuell lagstiftning och föreskrifter.

⁶⁰ (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

⁶¹ (Samverkan mellan polis, sjukvård, SOS Alarm och räddningstjänst vid hot om suicid, 2009)

Detta kan förslagsvis ingå i en gemensam vägledning inom området. Det finns ett behov av att belysa för kommunerna och räddningstjänstorganisationerna att det är ett angeläget område att arbeta med, då dessa orsakar både stort mänskligt lidande och omfattande samhällsekonomiska konsekvenser. Även de kommunala räddningstjänstorganisationerna ser behov av att utveckla nationella riktlinjer och vägledningar i ämnet.⁶²

Utbildning

MSB har, som tidigare nämnts, utvecklat ämnet suicidprevention i några av MSB:s utbildningar. Det finns behov av att ytterligare se över möjligheterna för att utveckla detta ämne, främst kring praktisk träning med exempelvis samtals- och insatsövningar.^{63 64 65 66} Det finns även behov av att se över möjligheterna för att utveckla ämnet suicidprevention i fler utbildningar, exempelvis Grib.^{67 68} Det finns likaledes behov av att undersöka möjligheten att utveckla webbaserade utbildningar genom den digitala plattformen ”Fortbildningstjänsten”⁶⁹ med exempelvis grundkunskap kring suicidprevention med tillhörande förslag på samtalsövningar, realistiska insatsövningar och diskussionsövningar.⁷⁰ Det finns två målgrupper med Fortbildningstjänsten; dels alla räddningstjänstorganisationer i landet, men tjänsten kan även användas av MSB:s lärare i anslutning till MSB:s befintliga utbildningar. Exempelvis kan Grib vara en sådan utbildning att undersöka vid framtida översyner.^{71 72}

Denna bild stämmer även väl överens med de behov som räddningstjänstorganisationerna ser utifrån intervjuerna i målgruppsanalysen⁷³, där flera intervjuade påtalar att ämnet suicidprevention behöver ingå i MSB:s befintliga utbildningar, men även att en egen specifik utbildning gällande arbete med psykisk hälsa och suicidprevention kan vara relevant på central nivå. Det framkommer även att räddningstjänstpersonal i beredskap (RIB) ofta är först på plats och att polis och ambulans många gånger har längre färdväg till olycksplatsen. Detta ställer många gånger krav på RIB-personalen att ta det första samtalet med drabbade personer vid suicidhändelser och kan även innebära långa väntetider innan polis eller ambulans anländer. Detta pekar på att det är viktigt att räddningstjänstpersonalen har adekvat utbildning och övning i ämnet samt känner sig trygga med situationen.

⁶² (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

⁶³ (Nordén, 2022)

⁶⁴ (Sommerseth, 2022)

⁶⁵ (Strömgren, 2022)

⁶⁶ (Ringquist, 2022)

⁶⁷ (Grahnl, 2022)

⁶⁸ (Öhman, 2022)

⁶⁹ (Fortbildningstjänsten, 2022)

⁷⁰ (Grundström, 2022)

⁷¹ (Grahnl, 2022)

⁷² (Öhman, 2022)

⁷³ (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

Finansiering

MSB beviljar uppdragsersättning till ideella organisationer som genomför utbildning riktad till allmänheten för att öka den enskildes förmåga att förebygga och hantera olyckor, allvarliga händelser och kriser. Det finns prioriterade förmågor som ska stärkas, exempelvis förebygga och hantera bostadsbränder, drunkningsolyckor, fallolyckor för barn och äldre, krisberedskap och informationssäkerhet. Det finns idag inga ersättningar kopplat till psykisk hälsa eller suicidprevention, och kommer troligen inte heller läggas till framöver.⁷⁴ Detta skulle dock kunna vara ett område som annan myndighet, exempelvis Socialstyrelsen eller Folkhälsomyndigheten, kunde utveckla framöver med statliga ersättningar.

Inom räddningstjänstorganisationerna uttrycks ett behov av nationella riktlinjer för att kommunerna ska resurssätta området utöver den nödvändiga resurssättningen för det operativa arbetet.⁷⁵ Ofta är arbetet beroende av engagerade eldsjälare och vilka resurser som tilldelas (eller inte tilldelas). Detta leder till sårbarhet i kontinuiteten vid exempelvis personalomsättning eller förändrade ekonomiska förutsättningar. Politisk förankring, styrande dokument och möjligheter till resurser och tjänster för samordning av suicidprevention mellan regionen och kommunen är utpekade framgångsfaktorer.

⁷⁴ (Dobson, 2022)

⁷⁵ (Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys, 2022)

Referenser

- Samverkan mellan polis, sjukvård, SOS Alarm och räddningstjänst vid hot om suicid.* (2009). MSB0088.
- Akut omhändertagande av självmordsnära person (AOSP).* (den 02 08 2022). Hämtat från MSB-webbplats: <https://ki.se/nasp/akut-omhandertagande-av-sjalvmordsnara-person-aosp>
- (2021). *Beskrivning av olyckor som kan leda till räddningsinsats - Nationellt underlag som stöd och fördjupning till arbetet med kommunernas handlingsprogram enligt lagen om skydd mot olyckor.* MSB1790.
- Brandsäker bostad åt alla: Stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta individer.* (2020). MSB1659.
- Dobson, V. (den 03 06 2022). samordnare ideella organisationer MSB KC-FB. (M. Åberg, Intervjuare)
- Fortbildningstjänsten.* (den 19 08 2022). Hämtat från MSB-webbplats: <https://www.msb.se/sv/utbildning--ovning/alla-utbildningar/fortbildningstjansten/>
- Förordning (2003:477) om utbildning i skydd mot olyckor 1§.* (u.d.).
- Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 3§.* (u.d.).
- Grahl, F. (den 13 09 2022). lärare, RO-SA-GU2. (M. Åberg, Intervjuare)
- Grundström, K. (den 13 09 2022). utbildningsutvecklare, RO-UU. (M. Åberg, Intervjuare)
- Grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap.* (den 28 07 2022). Hämtat från MSB-webbplats: <https://www.msb.se/sv/utbildning--ovning/msb-utbildningsprogram/grundutbildning-for-raddningstjanstpersonal-i-beredskap/>
- Håkansson, M. (den 24 08 2022). Statistikproducent, RO-LO. (B. S. Åberg, Intervjuare)
- (2021). *Inriktning för ökad jämställdhet och mångfald i räddningstjänsten 2030 med tillhörande handlingsplan.* MSB1863.
- Ju2022/00420, Regeringsuppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention.* (2022).
- Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention – en behovsanalys.* (2022). MSB2003.
- Krisinformation.se.* (den 24 08 2022). Hämtat från <https://www.krisinformation.se/>
- Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), 1 kap. 2§.* (u.d.).
- Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), 1 kap. 4§.* (u.d.).
- Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), 3 kap. 8§.* (u.d.).
- Lilla krisinfo.* (den 24 08 2022). Hämtat från <https://www.krisinformation.se/lilla-krisinfo>
- MSB. (2015). *Samhällsekonomiska konsekvenser av fullbordade suicid. Publikationsnummer MSB946 - december 2015.*
- MSB. (den 18 April 2019). *Samhällsplanering.* Hämtat från <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/samhallsplanering/>

- MSB. (den 24 Juni 2020). *Jämställdhet och jämlikhet*. Hämtat från <https://www.msb.se/sv/om-msb/vart-uppdrag/jamstallldhet-och-jamlikhet/>
- MSB. (2021). *Inriktning av nationell strategi för stärkt brandskydd genom stöd till enskilda: Underlagsrapport. Publ nr: MSB 1687 – mars 2021.*
- MSB. (2021). *MSBFS 2021:5. Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om undersökningsrapport efter kommunal räddningsinsats.*
- MSB. (2022). *Effekter på räddningsinsatser och personskador till följd av covid-19. MSB 1882-februari 2022.*
- MSBFS 2021:1, Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd om innehåll och struktur i kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet och räddningstjänst., 2021. (u.d.)*
- Nationell strategi för stärkt brandskydd.* (den 03 08 2022). Hämtat från MSB-webbplats: <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/brandskydd/nationell-strategi-for-starkt-brandskydd/>
- Nordén, A. (den 15 06 2022). lärare MSB RO-RE-GU1. (M. Åberg, Intervjuare)
- Påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer.* (den 28 07 2022). Hämtat från MSB-webbplats: <https://www.msb.se/sv/utbildning--ovning/msbs-utbildningsprogram/pabyggnadsutbildning-i-raddningstjanst-for-brandingenjorer/>
- Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, punkt 3.* (Ju2021/03980). Justitiedepartementet.
- Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, punkt 3.* (Ju2022/02207). Justitiedepartementet.
- Ringquist, M. (den 28 09 2022). processledare för SMO, RO-UU. (M. Åberg, Intervjuare)
- Räddningstjänst i ett föränderligt samhälle.* (2019). MSB1443 .
- Räddningsverket. (2004). *Suicid och samhällsekonomiska kostnader. NCO 2004:7. S2020/06171, Regeringsuppdrag till Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention.* (2020).
- Sommerseth, S. (den 17 08 2022). lärare MSB RO-SA-GU1. (M. Åberg, Intervjuare)
- Strömberg, M. s. (den 27 09 2022). olycksutredare RO-LO. (B. Sund, Intervjuare)
- Sund, B. (2006). *Sambruk av samhällets jour- och beredskapsresurser är lönsamt! Beställningsnummer P21-466/06.* Räddningsverket.
- universitet, K. (2018). *Mot en evidensbaserad nollvision kring bostadsbränder, Publikationsnummer MSB1242 - maj 2018.* MSB.
- Utbildning i skydd mot olyckor.* (den 28 07 2022). Hämtat från MSB-webbplats: <https://www.msb.se/sv/utbildning--ovning/msbs-utbildningsprogram/skydd-mot-olyckor/>
- Utbildningssystemet för ledningsutbildning för kommunal räddningstjänst.* (den 02 08 2022). Hämtat från MSB-webbplats: <https://www.msb.se/sv/utbildning--ovning/alla-utbildningar/utbildningssystemet-for-ny-ledningsutbildning-for-kommunal-raddningstjanst/>
- Öhman, M. K. (den 21 09 2022). Processledare för Grib, RO-UU. (M. Åberg, Intervjuare)

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap